

Martin C. Putna,
Česká katolická literatura
v evropském kontextu
1848-1918,
Praha: Torst 1998, 804 s.

Martin C. Putna (*1968) napsal práci vpravdě základní a potřebnou. A pokládá si v ní rovněž základní otázky, jež se nedotýkají jenom problematiky literárněhistorické; třebaže té především.

Práce má sedm oddílů; stručný osmý pak nese název „Místo závěru“ (s. 717-720; následuje kromě jiného opět fundamentální přehled literatury k jednotlivým oddílům, když bibliografické údaje o dalších pracích jsou uvedeny přímo v textu a v přehledu se pro úspornost neopakují). V závěrečném oddíle se podotýká, že „z povahy... práce nevyplyvá nutnost formulovat dalekosáhlé závěry“. Přesto autor konstatuje, že po pokusu „o definici katolické literatury“ a popisu jejích tří základních podob v evropském kontextu (reformismus – restaurace – romantika) je určen „okamžik jejího zrození v českých zemích“ (první oddíl). A poté že je práce věnována (když Putna to charakterizuje kategoričtějším „prošli jsme“) všem proudům, skupinám i dílům osamělých osobností, „které se k některé podobě katolické literatury, byť jen dočasně, vztahují“. I z předchozího plyne – aspoň pro nás, ale podobné myšlenkové postupy osvědčil i Putna v prvním oddíle knihy –, že pojem „katolická literatura“ je značně široký a také proměnlivý, ne-li dokonce vágní. A „určení okamžiku zrodu“ je neméně ošidné! Vzdýl sám M. C. Putna žádný takový „okamžik“ coby „mezník“ nevytyčuje. Naopak dává čtenáři možnost výběru, vlastního posouzení procesu vzniku, trvání, respektive fungování, ale také descendance „katolictví“ v těch aneb oněch podobách dotvářejícího vývojový proces české literatury. Z předchozího by se mohlo zdát, že Putnova práce má náběh k eklektičnosti, respektive rozbíhá se různými směry. Naštěstí tomu tak není. Naopak nechybějí vzmach a rozlet – a zároveň koncepčnost. Putna se přitom sám ke katolictví hlásí. Leč pokud se tohoto týká, není snad na škodu podotknout, že svou *Knihou Kraft*, pokusem o „Bildungsromán“

(1996) zařadil se mezi „nehodné děti“ českého katolictví let devadesátých, z nichž sám vzešel doslova „se vším všudy“. Nelze se tedy divit, hledá-li někdo také v práci v první řadě vědecké, literárněhistorické, již dlo o české katolické literatuře 1848-1918 je, Putnu takového, jak se prezentoval v připomenuté značně samolibé próze. A bohužel ho tam občas v této podobě nachází. To ale máme na mysli spíše než literárněhistorické postupy, postoje a soudy nevrilé anebo zaujatá ohrazení M. C. Putny vůči některým současníkům (prozaiků Janu Žáčkovi třeba v rámci posouzení demlovských iniciativ; anebo proti básníku Zdeňku Rotklovi, když se pojednává o výkladu baroka, srov. např. s. 539).

Než přistoupíme aspoň ke stručné charakteristice podnětů, které přináší jednotlivé oddíly knihy, ještě něco k celkovému zaměření práce. Putna v ní sleduje vývojovou linii ve tvaru dost jednoduché konstrukce, k níž tu – bezpochyby kromě jiných – mohl dát podnět Vilém Bitnar (1874-1948), sám člen hnutí Katolické moderny, ale rovněž jeden z jejích prvních historiků, ve své práci *Inferiorita české literatury katolické* (1940). A tak celou knihou prostupuje myšlenka o „ghettu“, do něhož se katolická literatura dostala (rozuměj ve vztahu k ostatnímu písemnictví). Její dějiny od roku 1848 jsou pak ve znaku trvalého úsilí z tohoto ghetta „vyjít“. Nejpřiznačnější je přitom snaha „modernizovat se“; včetně dokonce „modernizace“ katolického náboženství (srov. církevně reformní tendence některých členů Katolické moderny).

V této oblasti stává se Putnova práce již nikoli jen literárně-historickým kompendiem zásadního rozsahu a významu, nýbrž pouští se do rozborů religionistických, ale též kulturněpolitických, ba dokonce i obecně historických.

Je paradoxní – to už se dostáváme k jednotlivým oddílům –, že cesta katolické literatury „do ghetta“ začala v období „všemocnosti církve“, byť postížené osvícenskými reformami, když dalším mezníkem je rok 1848. Z osobností tohoto období Putna podnětným způsobem (viz druhý oddíl) pojednává o Františku Náhlovském z církevních kruhů (1807-1857), ale na druhé straně rovněž o Karlu Havlíčkovi-Borovském. Na

počátku všeho (jde o zmíněný moment zrodu?) stojí ale názory Bernarda Bolzana (1781-1848; o něm v prvním oddíle). Pokud se týká bezprostředních předchůdců hnutí Katolické moderny (vznik 1895), jejímiž snahami teprve začíná vlastní „cesta z ghetta“ (viz třetí oddíl práce), autor se v leccčems nově zmiňuje o řehoňskovi, ale hlavně o estetikovi, překladateli a redaktoru časopisu *Hlídkka* Pavlu Juliu Vychodilovi (1862-1938).

M. C. Putna se tak dostává k problematice (srov. čtvrtý oddíl „Josef Florian a jeho kruh“ a pátý oddíl prostě nazvaný „Jakub Deml“; oba jsou klíčové), která v posledních době vzbudila značný badatelský zájem. To konstatujeme proto, že v dalších oddílech – a to patří bezesporu k přínosům práce – zabývá se autor četnými osobnostmi po dlouhou dobu z různých důvodů „netknutými“ anebo vykládanými velmi zjednodušeně. Podnětný je třeba jeho výklad osobnosti a snah brněnského Františka Sušila (1804-1868), „zkladatele Velehradu“; a mohli bychom uvést i další příklady. Ovšem Putna osobitě vykládá i Floriana anebo Demla. Z florianovského oddílu nás zaujalo netradičně objektivní, a nikoli pouze oslavné posouzení starofíšských vydavatelských programů, aniž by ovšem byl snižován jejich význam. Pokud se týká osobnosti Josefa Floriana (1873-1941), není to pro autora nedotknutelný idol; včetně posouzení Florianova nekritického obdivu k dílu a osobnosti Léona Bloy anebo blouzňení o tuskulu pro všechny „pravověrné“ v daleké Etiopii. Nově a podnětně je v tomto oddíle postižena úloha Antonína Ludvíka Střížce (1880-1966) coby nejbližšího Florianova spolupracovníka, jenž svému vzoru sloužil někdy doslova bezduše, jindy ovšem svévolně Florianovy záměry pozměňoval (viz rozbor některých Střížkových publicistických projevů).

V oddíle demlovském – a vůbec v celé knize – Putna interpretuje a kriticky hodnotí jak množství prací osobností, o nichž pojednává, tak prací „o nich“ – ať již jde o interpreté, ctitele, vykladače anebo kritiky. Důležité je, že je nesmlouvavý zvláště v kritice pruděrných úprav při započatém vydávání Demlova díla Timotheem Vodičkou (1910-1967). A kritický – na rozdíl zvláště od některých pamětníků, k jakým patří třeba Alois

Plichta – je i při charakteristice působení Rosy Junové v Tasově. Chceme ale vyzvednout hlavně skutečnost, že Putna je zcela kategorický v postižení a v objektivním hodnocení Demlova antisemitismu; ať již obsaženého v některých svazcích *Štěpějí* anebo v knize *Mé svědectví o Otokaru Březinovi* (1931). Stejný postoj zaujímá vůči antisemitismu dalších katolických básníků a prozaiků.

„Cesta zpátky do ghetta“ (název šestého oddílu) nastala katolictví v literatuře v období „dědiců“ Katolické moderny. To je v dějinách literatury čas olomoucké Družiny literární a umělecké (ustavena 1912), kdy literární tvorba většiny katolických autorů jako by zase „vcházela“ před rok 1895. V tomto oddíle jsou podány výstižné profily zvláště Viléma Bitnara, Emanuela Masáka, respektive Františka Dohnala a F. B. Vaňka i Františka Odvalila, působících již v hnutí Katolické moderny, ale také Františka Kašpara (1879-1959), básníka druhdy přirovnávaného k Bohuslavu Reynkovi, dnes ale téměř zapomenutého.

Zbývající sedmý oddíl „Přichozí od daleka“ je k souvislému literárněhistorickému výkladu vlastně jen přirazen. Třebaže také předchozí tok dějin katolické literatury i katolictví v literatuře je narušován některými exkurzy. Cílem oddílu je postihnout katolictví v díle J. V. Sládky, Julia Zeyera, Otokara Březiny, Františka Bílka, Miloše Martena, ale rovněž F. X. Šaldy, Jiřího Karáska ze Lvovic, Karla Hlaváčka i Josefa Váchala a členů skupiny výtvarníků nazvané Sursum, z nich zvláště Jana Zrzavého. Podstatné u analýzy vztahu těchto osobností k náboženství je zvláště to, že se autor nespokojuje s dosud vžitým míněním o „estetizované religiozitě“.

M. C. Putna – i když lze mít výhrady proti některým jeho soudům, případně vůči tomu, jakým způsobem interpretoval některé práce anebo posoudil některé osobnosti – napsal v první řadě dílo literárněhistoricky hodnotící. Nezůstal v něm u pouhé „probrírky“ pracemi básnickými, prozaickými, literárněhistorickými anebo u znovuobjevování osobností zapomenutých, případně tendenčně dezinterpretovaných. S vehemencí sobě vlastní věnoval se jak objevování „neznámého“, tak osobnostem, které již byly interpretovány

mnohokrát; často protikladnými způsoby, a to i badatelé katolických (O. Březina – jeden příklad za všechny). V dalším bude jistě hodně záležet na posouzení Putnova díla kritiky z řad literárních historiků, religionistů a badatelů z řad církevních kruhů. Ale nejvíc je žádoucím, aby Martin C. Putna, případně někdo jiný stejně seriózně, jak je to vlastně recenzované práci, pokračoval v badání o katolické literatuře od roku 1918 do současnosti.

LADISLAV SOLDÁN

Zrcadlo králů. Sönam Gjalčchän. Tibetská kronika 14. století, Praha: Vyšehrad 1998, 337 s.

S velkou radostí a potěšením otevíráme další knihu klasické tibetské literatury, zprostředkovanou nám dr. Josefem Kolmašem. *Zrcadlo králů* představuje úplný překlad tibetského textu historické kroniky ze 14. stol., jejímž autorem je tibetský učenec Sönam Gjalčchän.

Kniha seznamuje čtenáře s historickým vývojem Tibetu od dob nejstarších až po 14. století. Zvlášť široce zachycuje tzv. „královské“ období (7.-9. stol.), kdy Tibet dosáhl největšího rozkvetu a rozmachu svého politického a vojenského postavení v Asii. V té době Tibet udržoval rovnocenné a partnerské vztahy s Čínou, měl rozsáhlé kulturní a náboženské kontakty s Indií a ohrožoval vojenskými výboji sousední státy.

Jak bylo zvykem v tibetské literárně historické tradici, hlavní události se líčily vždy z pohledu šíření buddhismu v této zemi. Nejinak je tomu i v této kronice. Z barvitěho vyprávění množství legend a mýtů mistrovsky přetlumočených J. Kolmašem se dozvídáme o začátcích šíření buddhismu v Tibetu, o jeho soupeření s místním náboženstvím bön, o vítězství buddhismu, jeho bouřlivém vývoji a úpadku a o znovuoživení Buddhova učení v 11. století.

Kniha má celkem 18 kapitol. V prvních sedmi hlavách se vypráví o vzniku vesmíru, o genealogii indických králů, o příchodu Buddyho Šákjamuniho na svět a šíření jeho učení do Číny, Tangutska a Mongolska.

Podle legendy je patronem Tibetu bódhisattva Avalókitéšvara, který se slitoval nad tibetskou zemí, dosud neobrácenou na víru žádným z předchozích buddhů. Proto se bódhisattva proměnil v opičáka, ve spojení se skalní démonkou-rákušasí založili rod Tibeťanů a vzniklé živé tvory rozdělili do 6 stavů. Tato legenda je velmi populární a představuje jednu z nejpřekládanějších pasáží této kroniky.

Osmá kapitola podává stručný výčet pokolení legendárních a polohistorických tibetských králů do 7. století. Za doby panování krále Lha Thothori Nänšala na střechu královského paláce Umbu-Langkar spadly z nebe dary – schránka s buddhistickými knihami, miska a pečeť – a zaznělo proroctví, že jejich význam bude pochopen až v pátém pokolení. Zásluhou uctívání těchto posvátných a tajuplných darů dosáhl král požehnaného věku sto dvaceti let a s jeho jménem je spojován začátek šíření buddhismu v Tibetu.

Kapitoly 9 až 17 jsou věnovány období panování nejslavnějšího tibetského krále Songcän Gampa (630-650). Tento král spolu se svými dvěma manželkami – nepálskou princeznou Thicün a čínskou princeznou Wenčcheng – vládl v Tibetu s pomocí zákonů, založených na desateru ctností a usiloval o slávu a šíření Buddhova učení. Zmíněné princezny se dosud považují v Tibetu za přetváření bohyně Zelené a Bílé Táry. Literární téma jejich strastiplného a dobrodružného putování do Tibetu, oplývající fantastickými a pohádkovými prvky, je zpracovávalo v Tibetu po staletí a stále se těší přízni vděčných čtenářů. Příjezd čínské princezny Wenčcheng do Tibetu má odezvu i v současné umělecké tvorbě.

Za panování krále Songcän Gampa byl ministr Thönmi Sambhóta vyslán do Indie, kde vytvořil tibetskou abecedu. Díky tomu se pak v zemi začala šířit vzdělanost a buddhistické náboženství. Vznik četných buddhistických chrámů v Tibetu vysvětluje kronika takto: věštba určila, že tato země svým tvarem připomíná naznak ležící démonku-rákušasí, které dříve v hojném počtu ovládaly tuto zem. K jejich potlačení byly vybudovány četné buddhistické chrámy jak v centrální části Tibetu, tak v jeho okrajových oblastech. Mnoho míst v kronice zaujímá vylíčení stavby dvou hlavních chrámů ve Lhase –